

ਸੰਵਾਦਕੀ

ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਮਸਲਾ

ਅਸੀਂ ਮਸ਼ੀਨੀ ਬੁੱਧੀਮਾਨਤਾ (AI) ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਸੰਸਾਰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਰੂਪਾਂਤਰਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੌਰ ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ, ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਖਿੱਤਿਆਂ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਤੇ ਸਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਖ਼ਤਰਿਆਂ, ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਤੇ ਫ਼ਿਕਰਾਂ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਕਈ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਾਂਗ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਤੇ ਇਸ ਉਪਰ ਉਸਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਸ਼ੰਕਿਆਂ-ਫ਼ਿਕਰਾਂ ਵਾਲਾ ਅਜਿਹਾ ਅਧਿਆਇ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਚਿੰਤਕਾਂ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਵੱਡਾ ਫਿਕਰ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਮਸ਼ੀਨੀ ਬੁੱਧੀਮਾਨਤਾ (AI) ਦੇ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਉਸ ਲਈ ਬਚਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਜਾਂ ਫਿਕਰ ਅਚਾਨਕ ਉਦੋਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਜਾਨ ਖਾਣ ਲੱਗਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਸੇ ਫ਼ਰਵਰੀ 2024 ਵਿਚ ਗੂਗਲ ਨੇ ਅਪਣੇ ਨਵੇਂ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਜੈਮਿਨੀ-ਪ੍ਰੋ (Gemini-Pro) ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ। ਇਹ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਸੱਚਮੁੱਚ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਹੋਰ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਗੂਗਲ ਜੈਮਿਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਹੋਰ 9 ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਬੰਗਾਲੀ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਉਹ ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਘੱਟ ਹੈ। ਕੰਨੜ, ਮਲਿਆਲਮ ਤੇ ਗੁਜਰਾਤੀ ਤੇ 5-6 ਕਰੋੜ ਅਤੇ ਤੇਲਗੂ, ਤਾਮਿਲ ਤੇ ਮਰਾਠੀ ਦੇ 8-9 ਕਰੋੜ ਦੇ ਲਗਭਗ ਬੁਲਾਰੇ ਹਨ ਪਰ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਫੈਲੇ 15 ਕਰੋੜ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਗੂਗਲ ਜੈਮਿਨੀ ਨੇ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਓਪਨ ਏਆਈ ਜਾਂ ਜੈਮਿਨੀ-ਪ੍ਰੋ ਵਰਗੇ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਜਾਂ ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਉਪਰ ਕਿਸੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਉਪਲੱਭਯ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀ ਹਨ?

ਅੱਜ ਦੇ ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਮਾਧਿਅਮਾਂ, ਏਆਈ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਜਾਂ ਲਾਰਜ ਲੈਂਗੁਏਜ ਮਾਡਲਾਂ (ChatGPT) ਉਪਰ ਉਪਲੱਭਯ ਨਾ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ, ਉਸ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪਾਹਿਜ ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜ ਦੇਣਾ। ਏਆਈ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਨੇ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਰਤੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਗੁਣਾ ਸਮਰੱਥ ਤੇ ਤੇਜ਼ ਤਰਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸੋ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ

ਡਾ. ਮਹਿਲ ਸਿੰਘ
ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ
ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਡਾ. ਆਤਮ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ
ਮੁਖੀ
ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਐਨ ਵਿਭਾਗ
ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਵਰਤੋਂਕਾਰ ਨਿਸਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨੇੜਲੀ ਉਸ ਭਾਸ਼ਾ ਵੱਲ ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਹੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਏਆਈ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਉੱਪਰ ਉਪਲੱਭਯ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਰਤੋਂਕਾਰ ਹਿੰਦੀ ਜਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵੱਲ ਜਾਣਗੇ।

ਸੋ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਮਸਲਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਉਸਦਾ ਏਆਈ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਉੱਪਰ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਦੂਜੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨਾਲ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਰਹਿਣਾ ਅਤੇ ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਸੌਫਟਵੇਅਰਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਨਾ ਹੋਣਾ ਸਾਹਿਤਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ, ਆਰਥਿਕ, ਵਿਦਿਅਕ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਲਈ ਖ਼ਤਰੇ ਦੀ ਘੰਟੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਿੰਡਾਂ ਜਾਂ ਕੁਝ ਸੀਮਿਤ ਦਾਇਰਿਆਂ ਤਕ ਸੀਮਿਤ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਇਸਨੂੰ ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਹੀ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਰਹੇ, ਸਗੋਂ 'ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਂਦ' ਦਾ ਮਸਲਾ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਖਿੱਤੇ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਉਸਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਦੀ ਵਾਹਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਉਸਦੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਤੇ ਵਿਰਸੇ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਅੱਗੇ ਸੰਚਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖਿੱਤੇ ਜਾਂ ਕੌਮ ਦੀ ਗੌਰਵਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਸਾਂਭਦੀ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਸਬੰਧੀ ਅਜਿਹੇ ਤਰਕ ਸਿਰਜ ਕੇ ਕਈ ਸੂਬੇ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਿਆ। ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਕਟ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਵੀ ਮਸਲਾ ਬਰਾਬਰ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਅਟੁੱਟ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਲਈ ਵੀ ਓਨਾ ਹੀ ਵੱਡਾ ਮਸਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਮਸਲਾ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ ਜੋ ਬਹੁ-ਪਰਤੀ ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਜੀਵੰਤ ਤੇ ਸਮਰੱਥ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉਸ ਸਬੰਧੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭੰਡਾਰ ਇੰਟਰਨੈੱਟ 'ਤੇ ਮੁਹੱਈਆ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਸੁਆਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੈਮਿਨੀ-ਪ੍ਰੋ ਵਰਗੇ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਜਾਣ ਵਿਚ ਕੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਹੈ? ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ? ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਸੁਆਲ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤਕ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਤੇ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਤਕਨੀਕੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਨਪਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਿਚ ਕੀ ਕੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ? ਦੂਜੀਆਂ ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹ ਗਈਆਂ ਤੇ ਸਾਡੀ ਭਾਸ਼ਾ ਰਹਿ ਗਈ।

ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਮਾਹਰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਓਪਨ ਏਆਈ ਜਾਂ ਗੂਗਲ ਜੈਮਿਨੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਲੇਟਫਾਰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਸਗੋਂ ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਉੱਪਰ ਬਿੱਗ ਡਾਟੇ ਜਾਂ ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਗਿਆਨ-ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਅਵਿਕਸਤ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਇੰਟਰਨੈੱਟ 'ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ, ਆਰਥਿਕ, ਵਿਉਪਾਰਕ, ਵਿਦਿਅਕ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ, ਕਾਨੂੰਨੀ, ਡਾਕਟਰੀ ਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਡਾਟਾ ਉਪਲੱਭਯ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਨਿਗੂਣਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਗੂਗਲ ਜੈਮਿਨੀ ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਆਪਣੇ 15 ਕਰੋੜ ਗਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜ ਦੇਵੇਗਾ! ਓਪਨ ਏਆਈ ਵਰਗੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਮੁਫਤ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਕੇ ਕਮਰਸ਼ੀਅਲ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਕੋਈ ਮੁਫਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੀਆਂ। ਇਹ ਵੱਡੇ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਹਰ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਡਾਟਾ ਖਰੀਦਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਉਥੋਂ ਜਿਥੇ ਮਿਆਰੀ ਡਾਟਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਉਪਲੱਭਯ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਪੱਖ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਡਾਟੇ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਫਿਲਹਾਲ ਬਾਜ਼ੀ ਹਾਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਡਾਟੇ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਉਪ-ਭਾਵਕਤਾ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਾ ਕੇ ਸਾਹਿਤਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ, ਆਰਥਿਕ, ਵਿਉਪਾਰਕ, ਵਿਦਿਅਕ, ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ, ਕਾਨੂੰਨੀ, ਡਾਕਟਰੀ ਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਆਦਿ ਹਰ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਡਾਟਾ ਉਪਲੱਭਯ ਕਰਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਹ ਕੰਮ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ, ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਡੀਲ ਕਰਦੇ ਸਮੂਹ ਅਦਾਰੇ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੋਟ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ (ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਗੁਰੂ

ਨਾਨਕ ਦੇਵ), ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਅਕਾਦਮੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਤੇ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਵੇਲਾ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇਰੀ ਦੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਠੋਸ ਰਣਨੀਤੀ ਜਾਂ ਕੋਈ ਰੋਡ-ਮੈਪ ਵੀਯਨ ਡਾਕੂਮੈਂਟ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਇੰਟਰਨੈਟ 'ਤੇ ਡਾਟਾ ਉਪਲੱਭਯ ਕਰਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਸਾਰੀ ਸਾਇੰਸ, ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ-ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਆਦਿ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ/ਸਿਲੇਬਸ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਜਲਦੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਉਹ ਲੱਖਾਂ ਨੌਜਵਾਨ ਵੀ ਡਾਕਟਰੀ ਤੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਣਗੇ ਜੋ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਬੈਰੀਅਰ ਕਰਕੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਦੇਸ਼/ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਹੋਵੇਗੀ।

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਜੈਮਿਨੀ-ਪ੍ਰੋ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਸੌਫਟਵੇਅਰ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਾਹਰ ਰੱਖੇ ਜਾਣ ਦੇ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਸਰਗਰਮ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾ ਕੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਇਕ 'ਮਸ਼ੀਨੀ ਬੁੱਧੀਮਾਨਤਾ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਮਿਸ਼ਨ' ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਸੁਆਗਤ ਕਰਨਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਿਸ਼ਨ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ, ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਡੀਲ ਕਰਦੇ ਸਮੂਹ ਅਦਾਰੇ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੋਟ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਅਕਾਦਮੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਤੇ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਸੰਵਾਦ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਵਿਤ ਖ਼ਤਰਿਆਂ, ਸ਼ੱਕਿਆਂ ਤੇ ਫਿਕਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਹੰਭਲੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖ਼ੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਚੌਤਰਫ਼ਾ ਬਹੁ-ਭਾਸ਼ਾਈ ਤਰੱਕੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਵਧੇਗਾ। ਬਹੁ-ਭਾਸ਼ਾਈ ਅਮੀਰੀ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੇ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਨਪਣ, ਵਗਸਣ ਤੇ ਮੌਲਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਵਿਗਸਣਾ ਮੌਲਣਾ ਵੀ ਇਸੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੈ। ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਚੇਤੰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਸਦਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਮਕਾਲੀ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਰ ਕਰ ਲਵੇਗੀ। ਸੰਵਾਦ ਸਭ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੀ ਸਲਾਮਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਆਸਵੰਦ ਹੈ।

ਇਸ 19ਵੇਂ ਅੰਕ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਮਾਣਮੱਤੇ 10ਵੇਂ ਸਾਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੁਆਸ਼ਰੇ ਵਿਚ ਵਿਪਰੀਤ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸੰਵਾਦ ਨੇ ਦਹਾਕਾ ਲੰਮੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ, ਮਿਆਰ ਅਤੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਥਮ ਰਹਿ ਕੇ ਸਮਕਾਲੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਖ਼ਾਤਿਬ ਹੋਣਾ ਇਸਦਾ ਮੁੱਖ ਏਜੰਡਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਗਾਰੇ ਦੀ ਆਸ ਵਿਚ ਸਮਕਾਲੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਇਹ ਅੰਕ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੈ।

-ਡਾ. ਮਹਿਲ ਸਿੰਘ

-ਡਾ. ਆਤਮ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ

ਜਬ ਲਗੁ ਦੁਨੀਆ ਰਹੀਐ ਨਾਨਕ
ਕਿਛੁ ਸੁਣੀਐ ਕਿਛੁ ਕਹੀਐ ॥